

Шеленкова Н.Л.

викладач кафедри психології

УДПУ імені Павла Тичини

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ПСИХОЛОГІЇ

Професійне формування, згідно періодизації професійного розвитку за Є.О. Клімовим, це стадія професійної підготовки, яка полягає в отриманні професії, спеціальності, тобто процес набуття професійної спрямованості, професійної ідентичності, професійно важливих якостей, професійних компетенцій і в решті решт – готовності до майбутньої професійної діяльності. В акмеологічній концепції Е.Ф. Зеєр професійне формування розглядається як етап професійної підготовки, що полягає у придбанні професійних знань, навичок і вмінь [1, с.103].

Теоретичний аналіз досліджень у сфері психології професійного навчання, професіоналізму, психологічних аспектів його змісту і професійного становлення дозволяє виділити основні підходи до проблеми професійного формування майбутнього фахівця: нормативно-методичний (М.В. Гамезо, Ю.М. Татур, В.М. Соколов); комунікаційно-технічний (М.О. Кантеник, О.П. Кузьменков, К.М. Кудрявцев, Л.М. Ланда); структурно-логічний (П.Я. Гальперин, І.І. Ільясов, І.Я.Лернер, Н.Ф. Тализіна); кібернетичний (Ю.К. Бабанський, В.В. Давидов, Б.П. Єсіпов, Є.М. Машбиць, М.М. Скаткін та ін.); суб'єктний (Ю.М. Забродін, В.А. Петровський, К.Т. Чарнецькі). Особливе місце посідає підхід до навчання через вирішення студентами конкретних ситуацій – Case study (О.С. Виханський, В.М. Ейтингон, Д. Коултер, О.І. Наумов, та ін.).

Психологічні аспекти професійного формування студентів-психологів достатньо продуктивно досліджувалися відомими вітчизняними вченими. Так, зокрема, у дослідженні Ж.П. Вірної розкрито мотиваційно-сміслову регуляцію у професіоналізації психолога [2]; Н.І. Повякель розробила концептуальну модель професіогенезу регулятивних компонентів мислення фахівця психолога;

Н.В. Чепелева досліджувала формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика.

Уцілому, аналізуючи підходи до професійного формування у ВНЗ, необхідно відзначити розбіжності в його розумінні. Зокрема, професійне формування розглядається:

як накопичення знань, вмінь і навичок, де основна увага зосереджується на інформаційній, предметно-змістовній меті (Є.М. Верещагін, Г. Мюнстерберг, Е. Стоуне); як виховання, оскільки до професійного формування включено особистість та її формування через предметний зміст навчання (Ш.О. Амонашвілі, Г. К.Лозанов, А.В. Мудрик, У. Риверс); як розвиток і покращення здібностей (пізнавальних, комунікативних, спеціальних) (Дж. Брунер, О.В. Мамічева, Е. Мелібруда); як піднесення духовно-морального начала і відродження особистості (В.П. Зінченко, І.О. Ільїн, А. Маслоу, К. Роджерс, В.Д. Шадріков, К.Т. Чарнецькі та ін.).

Таким чином, в аналізі професійного формування педагогічна психологія розглядає особистість з погляду участі у цьому процесі її основних підструктур. Розробляючи системний підхід до особистості та її діяльності М.С. Каган запропонував розглядати її як персоніфіковану діяльність. Свою структуру особистість отримує з видової будови людської діяльності і характеризується, на його думку, п'ятьма потенціалами (гносеологічним, творчим, аксіологічним, комунікативним, художнім) [3].

Якщо потенціал – це внутрішня властивість будь-якого об'єкту (суб'єкту) або одного з його елементів, проявляти себе відносно зовнішнього середовища, то потенціал особистості – це здатність людини до примноження своїх внутрішніх можливостей, в першу чергу – здатність до розвитку. Тому більш узагальненим уявленням про системну будову особистості у взаємному зв'язку різних її сфер може стати поняття особистісного потенціалу. Ми взаємодію індивідуально-психологічних особливостей і можливостей їхньої реалізації, що

становлять особистісний потенціал людини, розглядаємо як чинник професійного формування особистості майбутнього фахівця.

В основі розуміння сутності і структури особистісного потенціалу перебувають ідеї про системну будову людської діяльності й особистості (І.В. Блауберг, М.С. Каган, О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн, Е.Г. Юдін), а також численні дослідження у сфері: психології пізнавальної діяльності й інтелектуального потенціалу особистості (В.В. Давидов, В.М. Дружинін, П.Я. Гальперин, О.М. Матюшкин, Д. Брунер, Н.Ф. Талізін, та ін.); психології творчості і творчого потенціалу (Д.Б. Богоявленська, М. Воллах, Дж. Гілфорд, Х. Грубер, В.В. Клименко, В.О. Моляко, Я.О. Пономар'єв, Р. Стернберг, Е. Торренс та ін.); психології спілкування і комунікативного потенціалу особистості (В.В. Бойко, О.О. Бодальов, Ю.М. Ємельянов, В.А. Лабунська, Б.Д. Паригин, Л.А. Петровська, К. Роджерс, Т.С. Яценко та ін.); психології ціннісно-сислової і ціннісно-орієнтаційної діяльності та аксіологічного потенціалу особистості (К.О. Абульханова-Славська, Л.І. Анциферова, О.Г. Асмолов, В.П. Зінченко, З.С. Карпенко, Г. Олпорт, Г.Н. Радчук, В. Франкл та ін.); психології духовності і моральності (С.Л. Франк, І.О. Ільїн, М.О. Лосський, А.О. Ухтомський, В.Д. Шадриков, В. Франкл та ін.).

На думку Д.О. Леонт'єва, потенціал особистості, або особистісний потенціал, постає як інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості, це узагальнена, системна характеристика індивідуально-психологічних особливостей особистості, що перебуває в основі її здатності виходити зі стійких внутрішніх критеріїв та орієнтирів у своїй життєдіяльності і зберігати стабільність діяльності і смислових орієнтацій при зовнішньому тиску і в умовах, що змінюються. Індивідуально-психологічні особливості створюють певну архітектоніку, яка складає особистісний потенціал майбутнього фахівця і яка має власну структуру, складові компоненти якої, у свою чергу, можуть бути системно розглянуті як окремий потенціал (субпотенціал). Розвиток особистості та її особистісного потенціалу може забезпечити лише комплексний підхід,

орієнтований на розвиток духовної, емоційної і фізичної природи людини. Таким чином, успіх професійного формування майбутнього психолога залежить від ступеня відповідності його індивідуально-психологічних особливостей вимогам професії.

Список використаних джерел:

1. Зеер, Э. Ф. Инновации в профессиональном образовании : науч.-метод. пособие / Э. Ф. Зеер, Д.П. Заводчиков ; Урал. отд-ние Рос. акад. образования, Рос. гос. проф.-пед. ун-т. — Екатеринбург : Издательство РГППУ, 2007. — 214 с.
2. Вірна, Ж. П. Актуально-потенційні закономірності прояву стилів мотиваційно-сміслової регуляції професійної реалізації педагогів [Текст] / Ж.П. Вірна, О.Є. Іванашко // Практична психологія та соціальна робота : Науково-практичний освітньо-методичний журнал. - 2004. - №8. - С. 74-78.
3. Солонин Ю.Н., Каган М.С. Культурология : Учебник / Под ред. Ю.Н. Солонина, М.С. Кагана. — М. : Высшее образование, 2007. — 566 с.